

RESTAURERINGEN AF LOGGIAEN TIL DET KONGELIGE TEATER – OG ET FUND

Af arkitekt MAA, Msc. Camilla Løntoft Nybye, Rønnow Arkitekter A/S

I 2013-14 er der foregået en række byggearbejder på Det Kongelige Teaters Gamle Scene, der overordnet set har haft til hensigt at skabe større samhörighed mellem den gamle, fredede teaterbygning og Kongens Nytorv. Teatret har ønsket at åbne bygningen op, og være et sted, hvor københavnere og besøgende kan færdes, også når der ikke er forestillinger i bygningen. Under arbejderne blev der blandt andet fundet en 140 år gammel avis-side, der bidrager til historien om teatrets tilblivelse og arkitekten bag.

Det Kongelige Teater på Kongens Nytorv har alle dage været et livligt hus med aktiv brug af alle rum i den fredede bygning. Rummene var således generelt slidte, da projektet gik i gang. De ensfarvede rum forekom mørke og dystre og med mange slag og skrummer. De dekorativt bemalede rum fremstod med mange skader efter tidligere fugtskader og reparationer og var generelt sodede efter 140 års flittig anvendelse, hvor festlige arrangementer med høj hat, cigar og stearinlys havde været på programmet.

Projektet gik ud på at opgradere de rum, der omkranser teatersalen, til den pomp og pragt, som huset var tiltænkt, og på at tilføre bygningen nye, udadvendte funktioner som café, udsækning og billetsalg.

Arbejderne indebar blandt andet restaurering af flere af teatrets fint dekorerede rum, bl.a. vindfanget og forsalen i stueetagen, samt loggiaen, der vender ud mod Kongens Nytorv. Sidstnævnte vil vi i denne artikel koncentrere os om.

Et teater formes

Det Kongelige Teater blev opført i 1872-74 af arkitekterne Vilhelm Dahlerup (1836-1907) og Ove Petersen (1830-1892). Teatret blev opført efter forbillede af 1800-tallets store, europæiske teaterbyggerier i historicistisk stil.

Dahlerup og Petersen havde fra starten delt arbejdsopgaverne mellem sig. Petersen tog sig af de mere praktiske emner som planløsningen, konstruktionerne og regnskabet. Dahlerup varetog facadeudformningen og den kunstneriske udsmykning.

Dahlerups ambitioner var høje, og interiørene blev planlagt med forbillede i renæssancens motiver med dekorerede vægflader, bemalede kassetlofter, paneler af stukmarmor, stenimiterede trappeopgange og en indretning med marmorbuster, statuer og oliemalerier.

Ved åbningen den 15. oktober 1874 var det dog kun selve teatersalen og balkonrundgangen, der var færdigud-

formet, som de var tænkt. Byggeriet havde oplevet massive budgetoverskridelser, og bemaling af Foyerlokalerne, Kongesalonen og loggiaen var der som følge heraf ikke økonomi til at realisere.

Først i 1883, efter mange års tovtrækkerier og mislykkede indsamlinger, donerede brygger I.C. Jacobsen en større sum til bemaling af de indvendige lokaler, så Dahlerup - Jacobsens på det tidspunkt foretrukne arkitekt - kunne færdiggøre sit værk. Bemalingen af loggiaen påtog malermester Schmiegelow (senere firmaet C. Møllmann) sig for egen regning.

Inspirationen fra udlandet

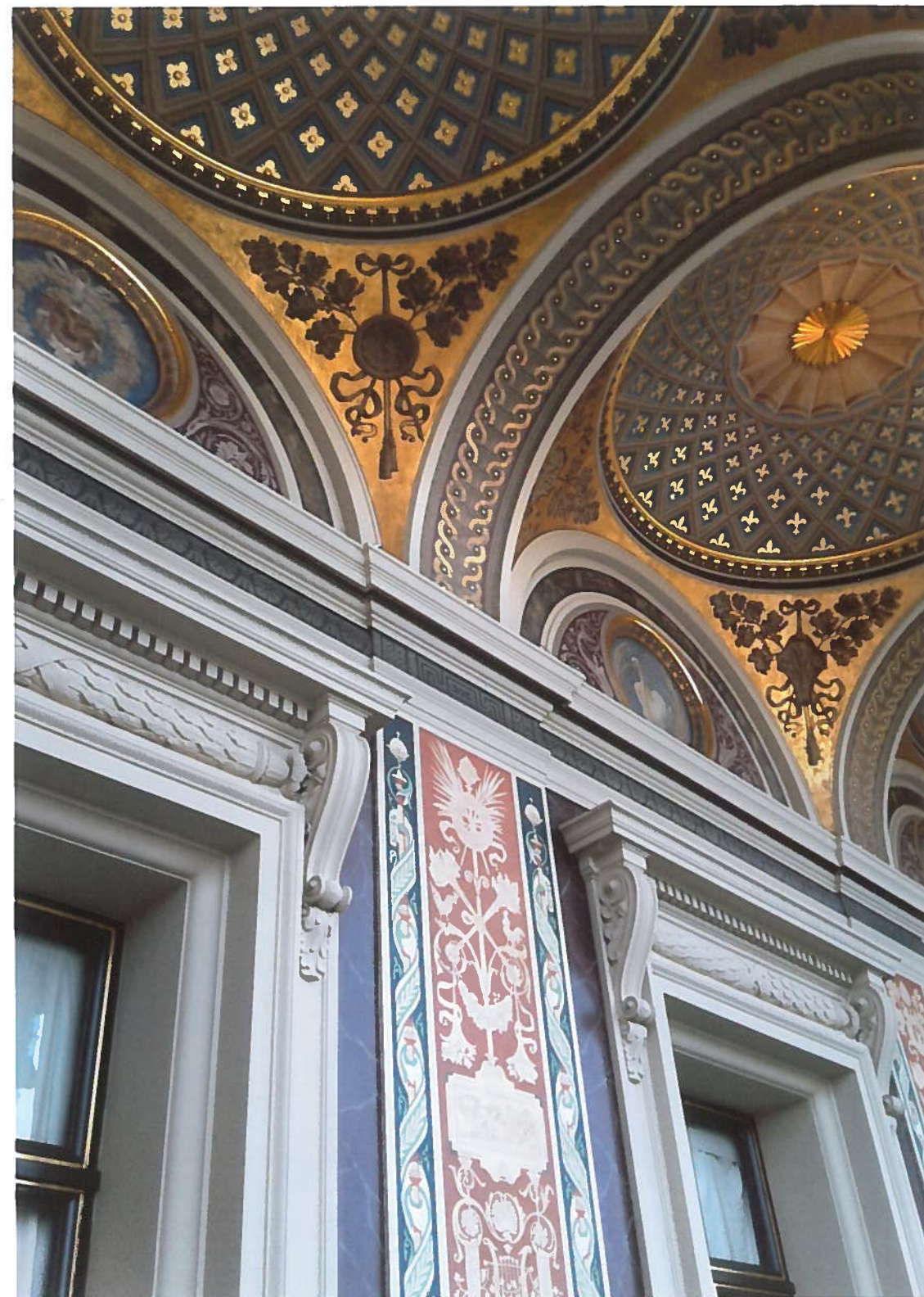
Vilhelm Dahlerup foretog gennem sit virke mange studierejser både i ind- og udland, og særligt rejserne i hans unge år havde stor indflydelse på hans virksomhed fremover. I 1850'erne med rejser i Tyskland, i 1862 med deltagelse i Verdensudstillingen i London, i 1863 rejser til Slesvig og Jylland og i 1864 Færøerne.

Han modtog derefter Akademiets store rejselegat med opfordring til undervejs at foretage nøjagtige opmålinger af detaljer fra middelalderens og renæssancens monumenter, og derfor foretog han i årene 1864-66 en længere studierejse rundt i Europa, hvor han tog ophold i Tyskland, Frankrig, Spanien og Italien. Vidnesbyrd om de mange rejser og de bygningsstudier, han foretog i disse år, findes i Kunstbibliotekets samling af arkitekturtegninger.

Nogle måneder efter hjemkomsten fra europarejsten gjorde han den senere så kendte, allegoriske skitse af sig selv med de mange indtryk, der springer ud af hovedet. Skitsen er gengivet i et brev, dateret 25. december 1866, til hans gamle lærer Høegh-Guldberg, ledsaget af ordene:

"De kan tro, kære Hr. Guldberg, at det var et paradisisk Liv, som især, nu det er afsluttet, udfolder sin hele Rigdom. Mine hjembragte Studier har endnu ingen set, saa det hedder vel endnu: en haabefuld ung Mand, men om nogen Tid skal jeg efter gammel Skik udkramme det

Udsnit af væg og loft i den nyrestaurerede loggia, der i sagens natur er i kontakt med det fri og derfor udsat for vind og vejr. Dørindfatningerne er klassiske, mens dekorationerne på murene nok er grundlæggende klassiske, men præget af den fabulerende historicisme, som prægede sidste halvdel af 1800-tallet. Farveholdningen er heller ikke så klassisk (pompejansk) som tidligere, men friere og dristigere. Foto: Camilla Løntoft Nybye.

hele for det utro Akademi. (...) Nu mangler der mig kun noget at begynde med herhjemme, man bliver jo saa spruttende fuld ved denne idelig Nyden Kunstværker, at det tilsidst maa komme til selvstændig Produktion(...)".

Senere, efter at have vundet konkurrencen om opførelse af Det Kongelige Teater, foretog Petersen og Dahlerup endnu en rejse rundt til europæiske storbyer for at studere teaterbyggerier. Rejsen gik gennem Berlin, Leipzig, Wien, Hannover og Hamborg.

Referencerne til de europæiske teater- og kunstbyggerier er slående. I Kunstbibliotekets samling findes en ganske præcis optegning udført af Dahlerup i 1866 af facaden af Santa Maria della Sapienza i Napoli (1625), der med væsentlige bygningsselementer, herunder loggiaen med dobbeltsøjlemotivet, er meget lig Det Kgl. Teater i sin udformning. Denne bygning kombineret med facadeopdelingen og kvaderstensmotivet på Künstlerhaus i Wien (1865-68) og tagudformningen på Pariseroperaen (opført 1875, men projektforslag publiceret siden 1861) viser tydeligt tidens mode med at kopiere motiver direkte til nye byggerier.

Restaurering af loggiaen

Generelt er inventar, statuer og dekorationsmalerier på Det Kgl. Teater af en meget høj kunstnerisk kvalitet og ganske unikke, hvad angår dekorationsteknik, set i dansk sammenhæng. Til trods for mange stedvise skader, så er hovedsubstanten af originalmaterialet ganske velbevaret i de fleste indvendige rum.

Loggiaen var til trods for sin overdækkede placering medtaget af vejret, skiftende temperaturændringer og tidligere vandskader fra taget. Dette har været et gentaget billede, og loggiaen har derfor været restaureret ad flere omgange, senest i 1985 af Nationalmuseet ved overkonservator Ole Alkærsig.

Forud for restaureringen af loggiaen blev der foretaget en udførlig registrering. Vægge og lofter blev fotograferet af Nationalmuseets fotograf Roberto Fortuna, og billederne er undervejs dels anvendt til at kontrollere arbejdet, dels til at blive forstørret op i 1:1 i forbindelse med udformning af skabeloner til de vægpartier, der skulle genopmales ved hjælp af skabelonteknik.

Endvidere er der udført en 1:1 optegning af alle dekorationer på vægge og lofter. Nationalmuseet ved farvekonserverator Line Bregnhøj forestod de indledende undersøgelser af farvelag og har efterfølgende givet anvisningerne for arbejdets udførelse, herunder valg af farver samt rensnings- og mætningsmetoder for de malede dekorationer.

Øverst til venstre: To bygninger, som inspirerede Vilhelm Dahlerup til udformningen af det ny kongelige teater i begyndelsen af 1870'erne: Künstlerhaus i Wien og Operaen i Paris. Fotos: Wikipedia /Bede735. Øverst til højre: Kig op mod loftet i loggiaen. Foto: Camilla Løntoft Nybye. Nederst: Udsnit af vægdekoration efter restaureringen. Foto: Roberto Fortuna.

"Her ser De en Architekt, som er kommet hjem fra Reisen". Satirisk selvportræt af den inspirerede Vilhelm Dahlerup, oprindeligt fra et privat brev i 1866.

Nationalmuseet har endvidere forestået konserveringsarbejdet, mens malerfirmaet C. Møllmann & Co. har varetaget de områder, der skulle genopmales.

Udgangspunktet har været, at alle intakte overflader skulle bevares. Kun hvor fladerne var beskadigede, skulle der retoucheres, og hvor fladerne var totalskadede, skulle de genopmales i kopi af eksisterende.

Arkitektoniske markeringer skulle efter endt arbejde stå skarpt, hvorfor alle markeringer, kantprofiler og buede rammer skulle genopmales. Bemalinger indenfor kanterne kunne stå sløret med henblik på at bevare så meget originalflade som muligt med minimale retoucheringer.

Ifølge Nationalmuseets rapport fra 1985 var lynetterne og de halvcirkelformede blomsterfriser de eneste originale dekorationselementer i loggiaen. Disse dekorationer skulle, med henblik på at kunne videregive uberørte flader til næste generation, bevares uden nogen form for genopmaling og kun med konservering, selvom især blomster-rankerne efterhånden var kraftigt nedslidte i overfladen.

Nogle farver er i projektet blevet ændret, således, at værket i dag står, som det stod i 1883, og som det oprindeligt var tænkt af Dahlerup. Det gælder f.eks. dørene til loggiaen, hvor farveafdækningerne viste, at de oprindeligt havde været malet i brun umbra med guldstaffering, samt soklerne, der havde haft en mere brunlig nuance fremfor den senere sorte bemaling.

Fundet i gulvet

Mens arbejdet på loggiaen så småt blev påbegyndt, blev gulvene på teaterets balkonstage i sommeren 2014 lagt

om. Gulvene knagede kraftigt og i en grad, hvor det forstyrrede forestillingerne på scenen. De gamle parketstave blev taget op, og efter en eftergang og lydsikring af underlaget blev stavnene genlagt med nøjagtigt samme mønster og placering som før.

I forbindelse med arbejdet dukkede en hilsen fra fortiden op. Nemlig en artikel, der var blevet nedlagt i gulvet under bygningens opførelse. Hjørnet af artiklen manglede, og overskriften var derfor kun halvt synligt: "Wiener Welt-A..." og artiklen var dateret "Nr. 38. 6. October 1873. XIX Jahrgang". Ved første øjekast var der tale om en avis fra Wien med afbildninger af historiske møbelstoffer og tapeter fra renæssancen og frem - med motiver fra naturens verden, blomsterranker, fugle og fabeldyr. Altså et ikke helt ukendt tema i forhold til de vægmotiver, vi var vidne til på loggiaen og de tilstødende rum.

Ved næjere studium af artiklen kunne det konstateres, at den stammede fra det tyske damemagasin "Der Bazar", udgivet i Berlin i årene 1855-1937. Artiklen var en reportage fra "Die Wiener Welt-Ausstellung 1873", Verdensudstillingen i Wien i 1873. Skribent er den tyske poet og journalist Karl Ludwig Pfau (1821-1894), der deltog i Verdensudstillingen og efterfølgende udgav billedbogen "Kunstgewerbliche Musterbilder aus der Wiener Weltausstellung, 1874".

De afbildede motiver i artiklen kan ikke overføres di-

Tømrer- og snedker entrepriser udføres med generationers erfaring.

Vi er specialister i restaurering og vedligeholdelse af fredede-, bevaringsværdige- og kulturejendomme.

Hoved og fag entrepriser udføres.

- Døre, og vinduer.
- Bindingsværk
- Antikke møbler
- Mølle restaurering

Reference projekter:

Faxe,- Saksøbing kirke, Rønnede kro, Rosendal Gods og mange flere.

**TØMRERMESTER
MADSEN**

Bårse tømrer og snedkerværksted

Næstvedvej 46 • 4720 Præsto • Tlf. 55 99 11 55
toemre@mestermadsen.dk • www.mestermadsen.dk

rette til motiverne på Det Kongelige Teater, men temaet er klart samstemmende, og eksempelvis fuglemotiverne minder meget om hinanden. Det er endnu et vidnesbyrd om den europæiske inspiration, som bygningen på Kongens Nytorv er et produkt af.

En hilsen fra Dahlerup selv?

Selvom det er almindeligt kendt, at bygmestre og håndværkere efterlader en signatur eller hilsen med et årstal, er det næppe en tilfældighed, at lige netop denne artikel har fundet sin vej under gulvbrædderne, efterladt til fremtidige generationer at finde.

Men hvem har så nedlagt denne artikel til os? Præcise optegnelser over hvem der rejste til Verdensudstillingen i Wien i 1873 findes ikke. 400 danske udstillere var tilmeldt udstillingen, og hertil kom danske udstillingsgæster.

Det vides at billedskærer og dekorationsbilledhugger Hans Chr. Berg med værksted i Nyhavn deltog som udstiller. Berg var netop på dette tidspunkt beskæftiget med dekorationsarbejder på byggeriet af Det Kgl. Teater. Efterhånden som nærværende artikel blev udarbejdet, blev det også klart at malermester Schmiegelow (loggiaens maler) deltog, idet der på C. Møllmann & Co.'s kontor i Rødovre viste sig et diplom med en fortjenstmedalje fra Verdensudstillingen.

Fra Dahlerups medarbejders redegørelse dateret 1907 om hans liv og virke ved vi, at Dahlerup og Petersen besøgte Wien under deres studierejse i 1872. Det er også kendt, at Dahlerup besøgte Schweiz og Tyskland i 1873 i forbindelse med opførelsen af Hotel d'Angleterre. Vi ved det selvfølgelig ikke, og kan kun gætte, men man kunne forestille sig, at Dahlerup selv har medbragt et dateret tidsskrift med en inspirerende artikel fra rejsen og nedlagt denne under parketstavnene som en hilsen til fremtidige generationer.

Det er disse krøller på historien, der gør det så fascinerende at arbejde med de gamle bygninger. Når fortiden og nutiden flettes sammen, og de fortællinger, hændelser og personligheder, som huset har gennemlevet, stadig svirrer omkring en. Når de arbejder, vi udfører, stadig tillader, at patina, skæve vinkler, levende materialer og tidens tand er synlig, og hvor vi måske har forbedret, om nødvendigt også forandret, men aldrig forstyrret.

Øverst til højre: Retouchering af bemalingerne i kuplen ved malerfirmaet Møllmann. Nederst til højre: Her ses fundet, som blev gjort under gulvet i teatret ved restaureringsarbejderne i 2013-14. Det er en side fra et tysk tidsskrift, som viser eksempler på dekorative vægudsmykninger, som man kunne se dem på Verdensudstillingen i Wien i 1873. Foto: Camilla Løntoft Nybye. De to fotos til venstre: Før og efter restaureringen blev vægge og loft gennemfotograferet af Nationalmuseets fotograf Roberto Fortuna. Før-billederne blev brugt som hjælp ved arbejdets udførelse, bl.a. helt op i formatet 1:1.

